

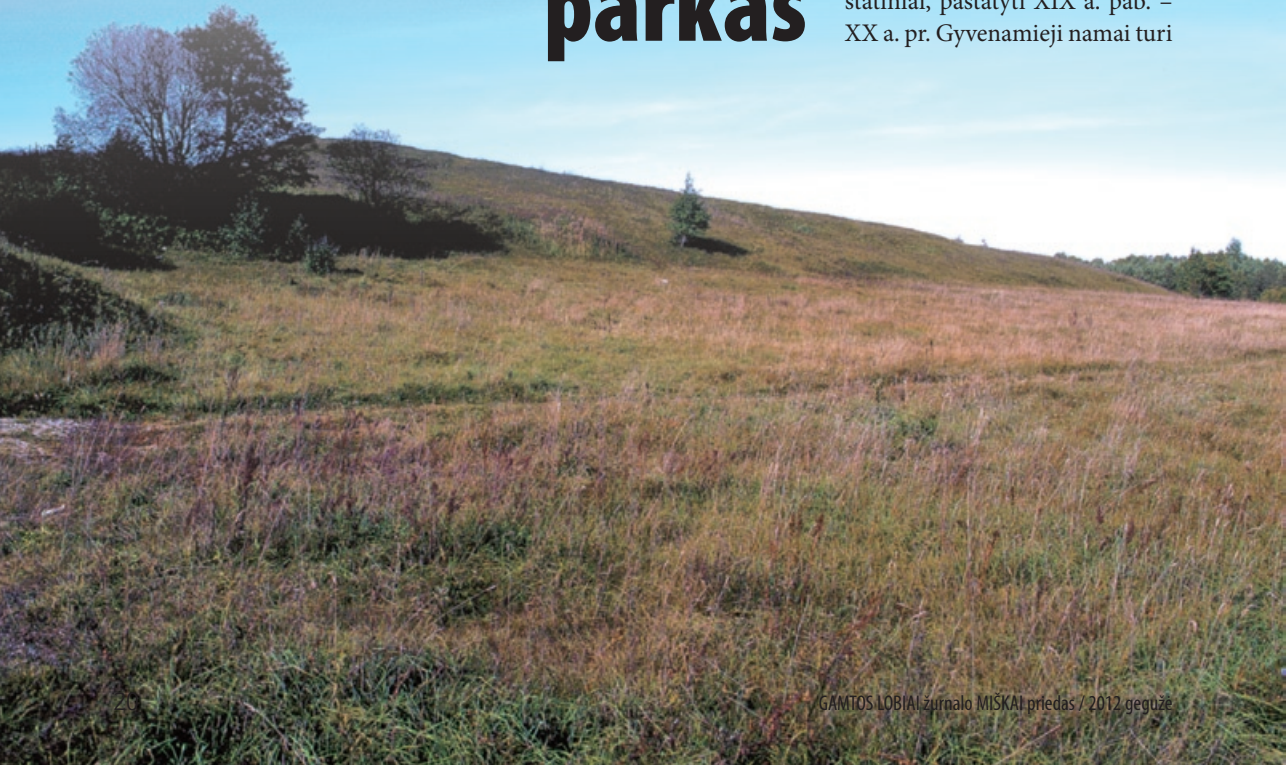
Norviliskės

Dieveniškų istorinis regioninis parkas

Dėl unikalaus ir įdomaus krašto etnokultūrinio palikimo Dieveniškų apylinkės paskelbtos istoriniu regioniniu parku, vieningu turinčiu tokį statusą tarp 30-ties Lietuvos regioninių parkų.

Jis įsteigtas 1992 metais. Jo plotas 8609 ha. Parko ypatybė – senųjų gatvinių kaimų tinklas, susidaręs XVI a. valakų reformos metu. Dieveniškų apylinkėse išplitęs vienpusis sodybos tipas. Neilgoje juostoje Gaujos slėnyje ir kalvotose vietose tarp Poškonių ir Dieveniškų yra išsidėstę net 13 gatvinių kaimų, kurie sudaro 3 arti vienas kito esančių kaimų grupes. Toks kaimų išsidėstymas kitose Lietuvos vietovėse retas dalykas. Žižmų, Rimašių ir Poškonių kaimuose yra paminklinių statinių, statytų XIX a. pab. – XX a. pr.

Šimašiuose yra 7 sodybos, kurios įrašytos į paminklų Lietuvos kultūros vertybių registrą, o Žižmuose 8 sodybos, kuriose yra 28 statiniai, pastatyti XIX a. pab. – XX a. pr. Gyvenamieji namai turi

Poškonių kaimas

nemažai puošybinių elementų, palangės ir antlangės išdrožinės geometriniais raštais. Kultūros paminklu laikytinas senosios Poškonių mokyklos pastatas. Dabar čia įsikūręs Dieveniškių istorinio regioninio parko informacijos centras. Nedideliame muziejuje yra eksponuojami senieji namų apyvokos daiktai, surinkti XIX a. pab. – XX a. pr. Dieveniškių apylinkėse. Čia eksponuojami vietos audėjų išausti tradiciniai lininiai audiniai – lovatiesės, rankšluosčiai, staltiesės, juostos.

Nors parko valdose yra tik 1 piliakalnis - Bėčionių, pilkapių gausa negali pasigirti nei vienas kitas šalies parkas. Stakų pilkapynas apima 42 pilkapius, Poš-

konių pilkapyne yra 22 m skersmens ir 1,8 aukščio pilkapis, vertingi ir Didžiulių, Senųjų Miežionių bei kiti pilkapynai.

Dieveniškių regioniniame parke ledyno epochos pėdsakai yra mitologiniai akmenys, kurių parke yra labai daug.. Į pietryčius nuo Didžiulių ties riba su Pupiškių kaimu, galima pamatyti du įdomius archeologinius paminklus. Didysis akmuo vadinamas Jankeliu, mažesnis Jankeliuku. Šie mitologiniai akmenys apipinti gražia legenda apie du muzikan-

tus, kurie grįždami iš vestuvių nusprendė pailsėti. Kitas mitologinis akmuo „Užkeiktos vestuvės“, esantis Zajasiškių miško vietovėje, irgi apipintas gražia legenda apie vestuves. Sakoma, kad šis akmuo esąs jaunosios motinos prakeiktas vestuvininkų pulkas ar motinai ištarus prakeikimą ant ištekančios dukros nukritęs ir ją pražudęs akmuo. Už dviejų kilometrų nuo „Užkeiktos vestuvės“ prie vieno Dieveniškių pilkapių stūkso „Moku“ vadinamas akmuo. Daugelį metų žmonės tikėjo šio akmens gydomąja galia.

Rūdninkų giria

Tai vieno didžiausių Lietuvoje masyvų – Rūdninkų miškų, kurių plotas siekia 26 000 ha, – dalis. Girios biotopų kompleksas – viena vertingiausių rajono teritorijų. Ties Zygmantiškėmis iki 30 m aukščio iškyla kontinentinės kopos. Atvira smėlyno plynė, suformuota nuo mėtų bombų, sukeltų gaisrų, yra unikalus kontinentinių smėlynų darinys. Rūdninkuose yra 3 ežerai. Netoli poligono – Šulnio ežerėlis (1,5 ha). Rūdninkų pietryčiuose, kontinentinių kopų apribotuose pelkynuose, – Gulbino ežeras. O Kernavo ežeras – šalia Atsiskyrėlio kalno. Rūdninkų kaimo gyventojai pasakoja, kad šioje vietoje XIX a. gyveno atsiskyrėlis, kuris kepure sunėšė iš ežero smėlį ir supylė kalną.

Rūdninkų ir Rūdninkų girios pavadinimas kilęs nuo geležies rūdos, kurios buvo turtingi aplinkiniai pelkėti miškai. XV–XVII a. kunigaikščiai, naudodamiesi šiais gamtos turtais, čia įkurdavo kasyklas,

Rūdninkų bažnyčia

Paminklas 1863 m. sukilimo dalyviams atminti

kalves, dirbtuves. Rūdninkų giria ir gyvenvietė buvo prie pagrindinio vieškelio, kuris nuo senų laikų jungė dvi bendros valstybės sostines – Vilnių ir Krokuvą. Rūdninkų giria buvo nepaprastai tinkama vieta karališkoms medžioklėms. Rūdninkai, įkurti

karaliaus Kazimiero Jogailaičio, dažnai vadinamas Karališku kaimu. Mėgstamiausia Jogailaičio pramoga buvo medžioklė. 1470 m. žiemą, kai Kazimieras Jogailaitis kartu su žmona medžiojo Vilniaus apylinkėse, įsakė Rūdninkų girioje medžioklės dvaro

pastate pastatyti koplyčią. Taip buvo nuspręsta, kai, užpuolus lokiu, pavyko karalių išgelbėti nuo mirties. Vėliau koplyčia kartu su dvaru sudegė.

1511 m. vietoj sudegusio medžioklės dvaro pastatyti treji rūmai. Juos šalia esančių kūdrių ant aukštų pamatų surentė iš stambių pušų. Pagrindinis pastatas, apsupty Merkio, stovėjo ant mažos kalvos. Šiaurinėje pilies dalyje buvo kūdra, sujungta perkasu su upe, iš kurios ir semtas vanduo. Šių rūmų paskutiniajame aukšte buvo karaliaus kambariai. 1554 m. gegužės mėnesį viename iš jų Žygimantas Augustas pašarvojo savo antrosios žmonos Barbaros Radvilaitės palaikus, kai, pervežant juos iš Krokuvos į Vilnių, laukė, kol Vilniaus Katedroje bus įrengta vieta laidojimui.

Vaizdingas Rudninkų upės traukia lankytojus

Už kelio, taip pat ant aukšto Merkio kranto stovėjo du mažesni dvarai. Viena iš jų medžioklių metų apsigyvendavo Žygimantas Senasis, kitame – jo sutuoktinė karalienė Bona. Netoliese esantys kiti pastatai buvo skirti medžiotojams, dvariškiams, taip pat čia buvo karališkos arklidės. Kaimo gyventojai pasakojo, kad medžiotojai šaudė žvėris tiesiai iš paviljono langų. Šiuo metu toje vietoje, kur anksčiau buvo karališkas dvaras, galima rasti pastatų ir pamatų liekanų.

Zigmantas Vaza, nors ir retai lankydavosi Vilniuje, neleido išnykti Rūdninkams. Jo sūnaus Vladislavo Vazos, kuris būdavo čia dažniau, įsakymu buvo suburta miško sargyba. 1655 m. caro kariuomenė sudegino Rūdninkų dvarą ir bažnyčią. 1790 m. bažnyčia atstatyta ir atkurta parapija.

Rūdninkų giria tapo įvairių istorinių įvykių liudininke. 1863 m. sukilimo dalyviai čia kovėsi su caro kariuomene. Šiam įvykiui atminti girioje pastatytas ne vienas paminklas. Vienas jų 1975 m. pastatytas Rūdninkų kaimo šiauriniame pakraštyje, Merkio dešiniame krante, prie kapinių. Senųjų Macelių kapinėse yra medinis kryžius žuvusiems sukilėliams. Čia žuvo 22 sukilėliai. Kaimo žmonės juos palaidojo ir pastatė aukštą ažuolinį kryžių.

Antrojo pasaulinio karo metais Rūdninkų girioje buvo įsi-

kūrę Armijos Krajovos skyriai. Žuvusiems šios armijos kariams pastatytas kryžius, kurio užrašas mena, kad šioje vietoje ilsisi 25 Armijos Krajovos kariai, žuvę 1945 m. sausio 6–7 d. nelygioje kovoje su NKVD pajėgomis. Rūdninkų girioje glaudėsi ir partizanai. Ir dabar galima pamatyti jų žeminių liekanas. 1941–1945 m. girioje nuo vokiečių slapstėsi kelios žydų šeimos. Jos gyveno žeminėse ir netgi turėjo mažą ūkelį.

Rūdninkų girioje galima išvysti ir senosios girininkijos liekanas. Ji pastatyta tarpukario laikotarpiu gamtininko Vlodeižo Korsako, dirbusio Valstybinių miškų direkcijoje medžiotoju. Apie 10 metų praleidęs Rūdninkų girioje jis parašė knygą „Rūdninkų giria“. Čia atvykdavo medžioti ir Lenkijos Respublikos prezidentas Ignacy Moscicki.

Upeiviams įrengtos turistinės trasos